

շատ մը վանքերուն, ճոխ իր շինուածքին կարկառուն փաստերն և ամրակուռ վրկաներն են կողերուն մէջ փռուած սրբաբառաշ քարերու կոյտերը, խոշոր սիւներու և խոյակներու կոթողները հին շէնութիւնը և փառքը պատմող, հաստաբետ ծառեր, և լոյսաղբիւրը որ գեռ կը շաչէ, կը շրուշրուշ ամբողջ ծառաստանը, ու արտերը արգասաւորելով. շէնքերու մնացորդը հիւմերէն վեր հագիւ մի մի մեղր մնացած : Հարուստ է եղած դուռով, այնպէս որ ոչ խարներու կաթը ազուգաներով կը հոսեցնեն եղեր Ներքը վանք (վարի վանք) : Ունեցած է միաբանութիւն, բայց իրենց գործերէն ու գործունէութենէն ոչինչ մնացած է...

Շարաթացեալ Ներքը վանք (վարի վանք) Պօղոս Պետրոս : Վերի վանքէն մինչեւ վարը մէկ ժամու հեռաւորութիւնով : Այս վանքն եւս ոչինչ ունի յիշատակելի անցեալի օրերէն, շէնքերու փրլատակներ կրաշաղախ որմերու, փշուր փսփր եղած սիւներու, որոնց մեծ մասը տարած շէնքերու գործածած են. երբեմնի իր դաշտին գոգին մնացած են քանի մը

խաչքարեր, ինչպէս վերի վանքինն ալ, ուր ուխտաւորներ կ'երթան աղօթելու, մատաղներ ընելու, ըստ սովորութեան պարելու, ուտելու ու խմելու : Իրենց շինութեան թուականը ժեղարու առաջին տարիներուն պիտի լինի, երբ այսպէս բոլորուած են Բագրատունիքը, Բինկեանի Ս. Երկը մանկանցը, (վարի վանք)ը, Խօճայ վանքն եւս որ բոլորովին ուխտավայրի մը վերածուած էր : Վերի վանքին ու Սենքերիմին մէջ կայ գիւղ մը բոլորովին աւերակ — Էսկի քէօյ — սա Սենքերիմի բնակութեան յատկացուած, կամ աւելի ճիշդը ամարանոցի, բնագեղ տեսարանով մը համատարած լեռներու գոգին, ու դիւրքով մը անառիկ, և արդէն Բերդը իր ցցուածքով կը հովանաւորէ գիւղը, հապաքարկողեր որչափ առաւել :

Ինչ մտքեր արդեօք թողին ու գրչին տուին հոգեւինս էջեր ու տաղեր որոնք այսօր պիտի լուսաբանէին ու լուսաւորէին հոգեւոր աշխարհներն, ու բարոյական մարգարանին պիտոյն առատ, ու պարտք բազմապահանջ :

(Շարունակելի) Գ. ԱՐԲԵՊՍ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

ՔՆԱՐ ՆԱԽԵԱՅ

ՏԱՂ ԾՆՆԴԵԱՆ ՏԵԱՌՆ

Սերով սիրելի որդին
Իջեալ յերկիր ի ստորին
Ի կուսէն զգեցաւ մարմին
Նմաւ ի Բեթղեհէմին :

Ահեղ սքանչելիք լինին.
Մոգը յարեւելից եկին.
Առաջնորդէր լոյսն աստեղին,
Եկեալ տեսին ծնունդ կուսին :

Սուրբ կոյս, խորան սրբութեան,
Որ ծնար զՔրիստոս մեծայն,
Լէ՛ր բարեխօս անխափան,
Ըզմեղ պահէ անասան :

British Museum

ՄԷԿ ԱՐՁԱՆԱԳ՝ ԻԻ ԵՒ ԶԵՌՔԻ ՄԱՍԻՆ ՈՐ «Կ'ԸՍՈՒԻ ԹԷ» ԳՏՆՈՒԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ՈՒՂԻՂ, կէս դարուց ի վեր Ս. Ղազարու տպարանից բաց թողնուած հրատարակութիւնների մէջ շատ անգամ յանձնարարուած կայ կարգաւ մենագրութիւն որ նուիրուած է պղնձաձոյլ մէկ արձանի գլխուն եւ զոյգ մի ձեռների որոնք՝ երկուքն էլ՝ կը թուին լինել՝ մուրճի հարուածներով փշրուած մէկ ամբողջի մասեր :

Գեղարուեստի գործի հնէաբաններ կ'ընդունին որ այդ փշուրքը հին յունական (400 Ն. Ք.) այսպէս կոչուած CNIDIAN ժամանակաշրջանի մէկ գործն է :

Հակաճառողներէ ոմանք կը կարծեն թէ դա Պրաքսիտելի մէկ երկն է. կան էլ որ կը պնդեն թէ դա աւելի շուտ Սոպրասի գործն է : Ոմանք կը հաւատան թէ Ափրոդիտէի արձանն է, ոմանք էլ կը հաւանին թէ Արտեմիսն է՝. բայց չգիտեմ՝ էլ ո՞ւմ կողմից տարածայնուել է՝ Հայերի մէջ՝ որ դա՝ Արշակունեաց շրջանին Հայաստանում պաշտուած Անահիտ աստուածուհու ի պատիւ կանգնեցրած մէկ արձանի փշուրքն է :

Տասն տարի աւելի վաղ քան իմ յաշուել ձեռքի տակ ունենալը «Բագմալիկ» ի ԽԱ. թուահամարը յորում լոյս տեսած է հնութեան բեկորների նուիրուած այդ ուսումնասիրութիւնը, ես, Լոնտոնում, British Museumի Greek and Roman antiquitiesի բաժնում՝ ուր պահուած կան հարցասիրութեանս առարկայ արձանի մասունքը՝ աշխատեցայ պարզաբանել՝ Միթի. Միաբանութեան պարբերաթերթի միջոցաւ ձայնարկուած վարկածին վաւերականութիւնն առանց կարենալու ամենադոյզն չափով բաւարարել իմ հետաքրքրութիւնը :

«Բագմալիկ» ի ԽԱ. թուահամարի մէջ

ԲԱՁՄ. ՅՈՒՆՈՒՄ 1934

լոյս տեսած ուսումնասիրականը քարգմաւնաքիւնն է այն ժամանակ (1883) հեղինակութիւն (կ'ենթադրեմ) համարուած գերմանացի գիտնական ԷՆԿԷԼՄԱՆՆԻ որի ուշադիր ընթերցումով ես ի սպառ տեղիք չեմ գտնում այն ոգեւորուած (և մի քիչ վերվերիկ) ներածութեան որ, Տեղեկաքիւն վերնագրի տակ, կ'առաջնորդէ գիտնականին քննական ուսումնասիրութիւնը : Ներածութիւն տեղեկութիւնս գրողը չէ դրել իւր ստորագրութիւնը որով ընթերցողին կը մնայ խորհիլ՝ իցէ պարբերաթերթին այն օրերի (1883 Յ. Ք.) խմբագիրն է դրա հեղինակը : Սա, տեղեկանալով հնութեան փշուրքիս շուրջ խօսուած և գրուածներին, հանութիւն ունեցել է հաւատալ թէ դա՝ հնախօսական շօշափելի փաստ է որ կը հաստատէ «Խորեկագոս պատմ. Բ. Գրոց, ԺԲ, ԺԳ, և Արարակեղծի ձԹ, ձԺ և ձԺԳ զբոյսները» և, հրճուանքով կը յայտարարէ «Հիմա այսպիսի մնացորդը հնաքեանց՝ աւժիտելի կերպով կը վաւերանան մեր Գ. և Ե. դարու մատենագիրքն որ նոր յարգ և փառք կ'ստանան» : Ապա, «Ընդ նմին և գործը քաջութեան մեր Արշակունի աշխարհակալաց, Հելլենական դից ընդունելութիւնն ի Հայոց իրենց ազգային պաշտամանց և աւանդութեանց վերածմամբ,

1. WALTER'S, «Select Bronzes». — A. H. SMITH, M. A, «Select subjects in the department of Greek and Roman antiquities», — W. R. LETHABY, «An outline History of Armenian Architecture» from notes in French by A. IETVAJIAN (Journal of the Royal Institute of British Architects, 1922 vol. XIX, N. 19). — ENGELMANN (Թրգմ. «Բագմալիկ». Թ. ԽԱ. 1883).